

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор
з науково-педагогічної роботи та розвитку
Кваша С.М.
_____ 2022 р.

“СХВАЛЕНО”
на засіданні кафедри міжнародних
відносин і суспільних наук
протокол № 9 від “3” травня 2022 р.
в.о. завідувача кафедри
_____ Стрілець В.В.

“РОЗГЛЯНУТО”
Гарант ОП
“Історія та археологія”
_____ Стрілець В. В.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІЇ

спеціальність	032 «Історія та археологія»
освітня програма	«Історія та археологія»
Факультет (ННІ)	гуманітарно-педагогічний факультет
Розробники:	Хвіст В.О. кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук

Київ – 2022 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Сучасні методи та підходи дослідження вітчизняної історії

Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти (освітній ступінь)		
Освітній ступінь	Ph доктор філософії	
Спеціальність	032 «Історія та археологія»	
Освітня програма	Історія та археологія	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Вибірковаа	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Кількість змістових модулів	2	
Форма контролю	Залік	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	1	
Семестр	2	
Лекційні заняття	20 год.	
Практичні, семінарські заняття	20 год.	
Лабораторні заняття	—	
Самостійна робота	110 год.	
Індивідуальні завдання	—	
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	4 год.	

2. Мета, завдання та компетентності навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни є забезпечення ефективності наукового пошуку шляхом вибору методів дослідження. Вони значною мірою спрямовують досягнення наукової реальності, визначають можливі шляхи виконання певних наукових завдань та вивчення об'єкту історичного пізнання.

Завданням курсу є вивчення методологічних засад та значення основних загальноісторичних методів наукового дослідження, показати їх особливості і специфіку, можливості застосування для вирішення різних наукових проблем при історичних дослідженнях.

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспірант має:

знати:

- особливості об'єкту історичного пізнання;
- проблеми історичного джерела і історичного факту;
- формування цілісного уявлення про науково-дослідницький процес;
- методологічні питання використання методів історичного дослідження;
- теоретико-методологічний арсенал сучасної науки і уміння використовувати його в історичних дослідженнях.

Вміти:

- логічно мислити і викладати матеріал;
- використовувати методи історичного дослідження;
- вміти застосовувати загальнометодологічні принципи у науковій діяльності.

Набуття компетентностей:

- загальні компетентності (ЗК):

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 4. Комплексність у використанні інформаційних та комунікаційних технологій.

ЗК 5. Комплексність та системний підхід до проведення наукових досліджень на рівні доктора філософії.

ЗК 6. Компетентність володіння методами математичного і алгоритмічного моделювання при аналізі проблематики наукового дослідження.

ЗК 7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних наукових джерел. Здатність працювати з різними джерелами інформації, аналізувати та синтезувати її, виявляти невирішені раніше задачі (проблеми) або їх частини, формулювати наукові гіпотези.

ЗК 8. Комплексність в організації творчої діяльності та процесу проведення наукових досліджень. Здатність організовувати творчу діяльність та процес проведення наукових досліджень.

ЗК 9. Здатність оцінювати та забезпечувати високу якість виконаних робіт.

ЗК 10. Здатність бути критичним та самокритичним. Здатність критично сприймати та аналізувати чужі думки й ідеї, шукати власні шляхи вирішення проблеми, рецензувати наукові публікації та автореферати, здійснювати критичний аналіз власних матеріалів.

- фахові (спеціальні) компетентності (ФК, СК):

СК 1. Комплексність у проведенні досліджень у галузі історія.

СК 2. Здатність до ретроспективного аналізу наукового доробку у напрямі дослідження історії.

СК 3. Комплексність у володінні інформацією щодо сучасного стану і тенденцій розвитку світової і вітчизняної історичної науки.

СК 4. Комплексність у проведенні критичного аналізу різних інформаційних джерел, авторських методик, конкретних освітніх, наукових та професійних текстів історичній галузі.

СК 5. Комплексність у виявленні, постановці та вирішенні наукових задач та проблем в історичній галузі.

СК 11. Комплексність у набутті та розумінні значного обсягу сучасних науково-теоретичних знань в історичній галузі та суміжних з ним сферах гуманітарних наук.

3. Програма та структура навчальної дисципліни для:
– повного терміну денної (заочної) форми навчання.

МОДУЛЬ 1

Тема 1. Вступ. Предмет і завдання курсу.

Суть понять «методологія», «методика», «наукове дослідження», «історичне дослідження». Методи дослідження є тим більш динамічним компонентом науки, який рухає її вперед. Разом з тим вони мають у науці неперехідне значення. Поява нових методів, як правило, призводить до зміни співвідношення і ролі старих і нових методів, а не до втрати першими усякого значення. Тому на відміну від конкретно-фактичного арсеналу науки і змістовно-концептуальних уявлень про об'єкт пізнання, серед тих, що найбільш піддаються, особливо у сучасну епоху, швидкому оновленню, методи дослідження відрізняються найбільшою стійкістю.

Тема 2. Історичне дослідження його структура та рівні.

Труд науковий і труд науково-популярний. Історичне дослідження і соціальне замовлення. Фактичний і теоретичний матеріал дослідження. Апробація теми історичного дослідження. Структура наукової праці. Її масштаб. Збір та обробка матеріалу. План та написання праці з історії. Мова історика. Взаємовідношення історії та соціології. Історія і політологія.

Тема 3. Історичне джерело та історичний факт.

Факт історичний і факт історіографічний. Час історичний і час календарний. Пам'ятка, джерело, факт. Суб'єктивне у історичному факті та його подвійна суб'єктивність. Класифікація фактів. Час астрономічний (календарний) та час історичний. Взаємозв'язок та відмінності. Поняття істини в історичному дослідженні та її критерії. Поняття абсолютної та відносної істини. Практика абсолютна і практика відносна.

Тема 4. Загально-наукові методи дослідження.

Дедукція та індукція, аналіз та синтез, метод аналогії, класифікація та типологізація, історичний та логічний та ін. Техніка дослідження. Питання конструювання та деконструювання. Акцентування, гіперболізація, аглютинація, типізація, схематизація та ін. Редукція.

Тема 5. Історико-генетичний метод дослідження.

Сутність методу. Його направленість на причинно-наслідкові зв'язки, закономірності історичного розвитку. Форми історико-генетичного методу. Особливості застосування природо- і формовираження інформації.

МОДУЛЬ 2

Тема 6. Історико-порівняльний метод дослідження.

Логічна основа методу, пізнавальні можливості. Методологічні регулятиви. Порівняння за схожістю та за відмінністю.

Тема 7. Метод аналогії в історичному дослідженні.

Метод аналогії в історичному дослідженні. Сутність методу. Пізнавальні можливості. Відносність отриманих висновків. Особливості застосування.

Тема 8. Синхронізація як метод історичного дослідження.

Синхронний та діахронний методи дослідження, як методи виявлення суттєво-часових змін у історичній реальності. Розкриття суттєво-просторової природи реальності. Типи історичних процесів, що досліджуються методами синхронного та діахронного аналізу.

Тема 9. Структурно-функціональний аналіз.

Сутність методу. Характеристика структурного аналізу. Характеристика функціонального аналізу. Труднощі у застосуванні методу. Методологічні засади застосування цього методу. Його методологічні регулятиви.

Тема 10. Географічний та біографічний методи дослідження.

Метод картографії. Локалізація історичних подій на площині картографічної проекції. Біографічний метод дослідження. Його евристичний потенціал. Прийоми застосування.

Тема 11. Головні шляхи перевірки істинності історичного знання.

Практика як критерій істини. Відносність історичної практики, її суб'єктивність. Інтерсуб'єктивна перевірка. Специфіка історичного процесу і практика історика.

Структура навчальної дисципліни

Нзви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	ін д	с.р.		л	п	лаб	ін д	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Вступ. Предмет та завдання курсу.	12	2	2	-	-	8	12	2	-	-	-	10
Тема 2. Роль фактів в історичному дослідженні.	12	2	2	-	-	8	12	2	-	-	-	10
Тема 3. Актуальність історичного дослідження.	12	2	2	-	-	8	12	2	-	-	-	10
Тема 4. Загально-наукові методи дослідження.	12	2	2	-	-	8	12	-	-	-	-	10
Тема 5. Історико-	12	2	2	-	-	8	12	-	-	-	-	10

генетичний метод дослідження.												
Разом за змістовим модулем 1	60	12	12	-	-	40	60	6	4	-	-	50
Змістовий модуль 2.												
Тема 1. Історико-порівняльний метод дослідження.	12	2	2	-	-	8	12	2	-	-	-	10
Тема 2. Метод аналогії в історичному дослідженні.	12	2	2	-	-	8	12	-	-	-	-	10
Тема 3. Синхронізація як метод історичного дослідження.	6	1	1	-	-	4	6	1	-	-	-	5
Тема 4. Структурно-функціональний аналіз.	6	1	1	-	-	4	6	1	-	-	-	5
Тема 5. Географічний та біографічний методи дослідження.	12	2	2	-	-	8	12	2	-	-	-	10
Тема 6. Головні шляхи перевірки істинності історичного знання.	12	2	2	-	-	8	12		2	-	-	10
Разом за змістовим модулем 2	60	10	10	-	-	40	60	6	4	-	-	50
Усього годин	120	20	20	-	-	80	120	12	8	-	-	100

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ. Предмет та завдання курсу.	2
2	Роль фактів в історичному дослідженні.	2
3	Актуальність історичного дослідження.	2
4	Загально-наукові методи дослідження.	2
5	Історико-генетичний метод дослідження.	2
6	Історико-порівняльний метод дослідження.	2
7	Метод аналогії в історичному дослідженні.	2
8	Синхронізація як метод історичного дослідження.	1
9	Структурно-функціональний аналіз.	1
10	Географічний та біографічний методи дослідження.	2
11	Головні шляхи перевірки істинності історичного знання.	2
	Разом	20

5. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань аспірантами

Розгорнуті контрольні запитання

- 1 Основні шляхи перевірки істинності історичного знання.
- 2 Історична термінологія.
- 3 План та структура наукової праці.
- 4 Роль факторів в історичному дослідженні. Факт історичний і факт історіографічний.
- 5 Критерії й еталони науковості історичного дослідження.
- 6 Синхронізація як метод історичного дослідження.
- 7 Структурно-функціональний аналіз.
- 8 Суб'єктивізм у науковому дослідженні.
- 9 Значення системного підходу у розкритті минулого.
- 10 Метод аналогії в історичному дослідженні.
- 11 Історико-типологічний метод дослідження.
- 12 Роль парадигми в історичному дослідженні.
- 13 Апробація теми історичного дослідження.
- 14 Метод класового аналізу в історичному дослідженні.
- 15 Мислення та його форми.
- 16 Об'єктивне й суб'єктивне в оцінці наукових знань.
- 17 Альтернативність і закономірність історичного процесу в історичному дослідженні.
- 18 Проблеми естетичного сприйняття і відображення історичної дійсності.
- 19 Історичний і логічний загальнонауковий методи дослідження.
- 20 Взаємовідносини історії й соціології. Історія і політологія.
- 21 Поняття професійної придатності до історичної науки.
- 22 Географічний метод дослідження.
- 23 Історичне дослідження й соціальне замовлення.
- 24 Форми й методи наукової організації праці історика.
- 25 Значення інтуїції й уявлення в історичному дослідженні.
- 26 Специфіка у відображенні окремих епох в історичному дослідженні.
- 27 Інтерпретація в історичних дослідженнях.
- 28 Історико-порівняльний метод дослідження.
- 29 Історико-генетичний метод дослідження.
- 30 Проблема оборотності й необоротності історичного процесу.
- 31 Метод діахронного аналізу в історичному дослідженні.
- 32 Поняття істини в історичному дослідженні й її критерії.
- 33 Назва та її співвіднесення зі змістом наукової праці. Праця наукова та праця науково-популярна.
- 34 Метод актуалізації в історичному дослідженні.
- 35 Методи ретроспекцій і моделювання в історичному дослідженні.
- 36 Час історичний і час календарний.
- 37 Практика як критерій істинності історичного знання.
- 38 Актуальність історичного дослідження.

- 39 Фактичний і теоретичний матеріал у дослідженні.
- 40 Форми праць з історії. Характер викладення.
- 41 Поняття істини в історичному дослідженні.
- 42 Специфіка у відображенні окремих епох в історичному дослідженні.
- 43 Роль парадигми в історичному дослідженні.
- 44 Інтуїція та уявлення в історичному дослідженні.
- 45 Істинність історичного знання: основні шляхи перевірки.
- 46 Час історичний і час календарний.
- 47 Інтерпретація в історичних дослідженнях.
- 48 Специфіка відображення доби середньовіччя в історичному дослідженні.
- 49 Проблеми інтерпретації в історичних дослідженнях на сучасному етапі.
- 50 Місце парадигми у сучасному історичному дослідженні.
- 51 Питання альтернативності в історичному дослідженні (на прикладі А. Тойнбі).
- 52 Історико-генетичний метод дослідження у працях М.С. Грушевського.
- 53 Історико-порівняльний метод дослідження і його використання Б.О. Рибаківим.
- 54 Історико-типологічний метод дослідження у працях Д.С. Лихачова.
- 55 Географічний метод дослідження і його використання М.М. Тихомировим.
- 56 Тур Хейердал і проблеми історичного моделювання.
- 57 Головні напрями перевірки істинності історичного знання.
- 58 Головні критерії та еталони науковості у сучасній українській історичній науці.
- 59
- 60 Постмодернізм і питання суб'єктивізму в історичному дослідженні.
- 61 Біографічний метод дослідження у працях М.І. Костомарова.
- 62 Метод аналогії і його застосування В.О. Ключевським.
- 63 Питання синхронізації як метода історичного дослідження.

6. Методи навчання

Для викладення теоретичного матеріалу застосовуються лекційні заняття. Кожна лекція охоплює матеріал певної теми курсу з тим, щоб одержані теоретичні знання аспіранти могли закріпити шляхом обговорення конкретних питань під час семінарських занять, самостійної підготовки доповідей, повідомлень за заданою тематикою.

Передусім застосовується дослідницький метод навчання: викладач ставить перед аспіранти проблему, і ті вирішують її під час самостійної підготовки до семінарського заняття чи підготовки публікації, висувуючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації, приклади, матеріали тощо.

Застосовуються також і методи взаємодії викладача та аспірантів (дискусія, круглий стіл тощо), методи самостійної роботи аспірантів.

7. Форми контролю

Застосовується вхідний контроль з метою з'ясування рівня знань аспірантів із дисциплін, які є базовими для вивчення цієї дисципліни. Проводиться на початку вивчення дисципліни шляхом усного опитування або експрес-контролю

(тестування). Поточний контроль проводиться на кожному семінарському аудиторному занятті. Проводиться у формі усного опитування, виступів аспірантів, тестування, контрольних робіт. Модульний контроль проводиться у вигляді письмової контрольної роботи з метою оцінювання знань і умінь, набутих під час вивчення тем відповідного модулю.

По закінченню вивчення курсу проводиться залік, що полягає в оцінці засвоєння аспірантами знань на підставі виконання ними певних видів робіт на семінарських заняттях. Передбачає обов'язкову участь аспіранта.

8. Розподіл балів, які отримують аспіранти. Оцінювання знань студента відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України» (наказ про уведення в дію від 27.12.2019 р. № 1371)

Рейтинг студента, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{\text{дис}}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{\text{нр}}$ (до 70 балів): $R_{\text{дис}} = R_{\text{нр}} + R_{\text{ат}}$.

9. Методичне забезпечення

1. Гальченко С. І. Основи наукових досліджень: Навчально-методичний посібник / С. І. Гальченко, О. З. Силка. – Черкаси : АММО, 2015. – 93с.

2. Важинський С.Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : Навч. посіб. / С. Е. Важинський, Т. І. Щербак. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. – 260 с.

10. Рекомендована література

Основна

1. Бобилев В. П. Методологія та організація наукових досліджень: підручник / В. П. Бобилев, І. І. Іванов, Ю. С. Пройдак. – Дніпро: ІМА-прес, 2014. – 644 с.
2. Вільчинський Ю. Філософія історії: теорія взаємопроникнення часу і вічності / Юрій Михайлович Вільчинський. – Київ, 2009.
3. Грица Ю. Ю. Генеалогія історичної свідомості // Гуманітарний вісник ЗДІА. Вип. 56. Запоріжжя, 2014.
4. Димитрова Л. М. Філософія історії в контексті сьогодення // Вісник НТУ
5. України. Вип. 2. - Київ, 2007.
6. Зашкільняк Л. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука. В кн.: Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. Львів, 2004.
7. Кислий В. М. Організація наукових досліджень: навч. посіб. / В. М. Кислий. – Суми: Університетська книга, 2011. – 224 с.
8. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень підручник: навч. посіб. / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ: Професіонал, 2004. – 216 с.
9. Ковальський М. П. Основи науково-дослідницької та самостійної роботи студентів : Метод. посіб. / М. П. Ковальський. – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2002. – 88 с.
10. Козеллек Р. Часові пласти: Дослідження з теорії історії. К., 2006.
11. Конверський А. Є. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. / А. Є. Конверський, В. І. Лубський, Т. Г. Горбаченко та ін.; за ред. А. Є. Конверського. – Київ: Центр навч. літ-ри, 2010. – 352 с.
12. Сандюк Л. О., Юшкевич Ю. С. Осягнення часу в екзистенціальному вимірі // Філософські дослідження: збірник наукових праць Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля. Вип. 14. Луганськ, 2011.
13. Скворець В. О. Простір і час формування та функціонування життєустрою народу // Гуманітарний вісник ЗДІА. Вип. 44. Запоріжжя, 2011.
14. Стельмах С.П. МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРІЇ, методологія історичної науки [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2009. - 790 с. - Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Metodologiya_istorii
15. Стельмах С. Історична наука в Україні епохи класичного історизму (XIX – початок ХХ століття). - К., 2005.
16. Стефанюк Г. В. Теорія і методика наукових досліджень: опорні конспекти лекцій, глосарій, самостійна робота. - Івано-Франківськ, 2018. – 132 с.

Допоміжна

1. Артемчук Г., Курило В., Кочерган М. Методика організації науково-дослідної роботи. – К., 2000. – 271 с.
2. Ассман А. Простори спогаду. Форми та трансформації культурної пам'яті. К.: Ніка-Центр, 2012.

- 3 Бездрабко В.В. Сучасні історичні студіювання документа: EN BLOC ET ENDITAIL (загалом і зокрема) Український історичний журнал. – 2009. - №3. – С.157 – 184.
- 4 Білуха М. Основи наукових досліджень. – К., 2011. – 271 с.
- 5 Вжосек В. Історія – Культура – Метафора. Повстання некласичної історіографії. Про історичне мислення / Пер. з польс. К., 2012
- 6 Клепко С. Наукова робота і управління знаннями. – Полтава, 2005. – 201 с.
- 7 Ковальчук В. Основи наукових досліджень. – К., 2009. – 239 с.
- 8 Кривчик Г. Г. Основні загальнонаукові методи дослідження в історичних науках / Г. Г. Кривчик // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 12. – С. 55-61.
- 9 П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі: навч. посіб. / І. С. П'ятницькаПозднякова. – Київ: Центр навч. літ-ри, 2003. – 116 с.
- 10 Рюзен Й. Нові шляхи історичного мислення. — Львів, 2010.
- 11 Сидоренко В., Дмитренко П. Основи наукових досліджень. – К., 2000. – 260 с.
- 12 Стеченко Д., Чмир О. Методологія наукових досліджень. – К., 2005. – 309 с.
- 13 Стрієк Т. Невловимі категорії: нариси про гуманітаристику, історію і політику в сучасних Україні, Польщі та Росії / Пер. з польс. К., 2015.
- 14 Топольський Є. Як ми пишемо і розуміємо історію. Таєниці історичної на рації. К., 2012.

11. Інформаційні ресурси

- 1 www.litopys.org.ua
- 2 www.history.org.ua
- 3 www.nbu.gov.ua
- 4 [www. ttp://myreferatik.in.ua/load/referat_2_kurs/filosofija/m](http://www.ttp://myreferatik.in.ua/load/referat_2_kurs/filosofija/m)
- 5 www.iananu.kiev.ua